

М. І. ОТРОШ

Михайло Іванович Отрош, кандидат юридичних наук, докторант Інституту держави і права ім. В. М. Корецького НАН України

ДО ПИТАННЯ ЩОДО СТАТУСУ КАТОЛИЦЬКОЇ ЦЕРКВИ В МІЖНАРОДНОМУ ПРАВІ

Згідно з параграфом 1 канону 113 Кодексу канонічного права (далі –ККП) «Католицька Церква та Апостольський Престол є моральними особами згідно з самим Божественним установленням»¹; цим самим відразу обумовлюється специфічна природа взаємозв'язку між згаданими інститутами та фактичним злиттям їх правових порядків. Про це докладно йтиметься нижче, коли ми проаналізуємо поняття «Католицька Церква» як соціальний інститут і особливий правовий порядок. Відповідно до католицької доктрини, Католицька Церква заснована і очолювана Ісусом Христом, яку Він призначив усьому людству заради його спасіння і в якій присутня вся повнота засобів спасіння (правильне і повне сповідання віри, здійснення всіх церковних таїнств, священницьке служіння з рукопокладення відповідно до апостольського наступництва). Ісус Христос управляє Католицькою Церквою через Папу Римського та єпископів, які знаходяться з ним у канонічному спілкуванні, тому Католицьку Церкву іноді називають Римсько-Католицькою².

Слово «католицька» походить від грецького прикметника *καθολική* («загальна», «вселенська»), що вже в давнину означало один з найважливіших атрибутів Христової Церкви – кафоличність. Церква називається католицькою (кафоличною), оскільки в ній присутня вся повнота засобів спасіння, а також тому, що з волі свого Засновника вона покликана розповсюдитися по всій землі (пор. Мт. 28, 19–20)³, щоб «об'єднати все людство... під Главою Христом у єдності Його Духа»⁴.

З самого початку Католицька Церква існувала у громаді апостолів. Єпископи, які управляють Католицькою Церквою, є наступниками (спадкоємцями) апостолів. Апостолу Петру Ісус Христос довірив особливу роль – бути основою і пастирем всієї Церкви (пор. Мт. 16, 18–19; Ін. 21, 15–17)⁵. Після того, як у 1054 р. відбувся розкол Церков Сходу і Заходу, за західною Церквою, яка зберегла єдність з Папою Римським, закріпилася назва «Католицька Церква», а за східною – «Православна Церква».

Вищу, повну, безпосередню, вселенську та ординарну владу в Католицькій Церкві має Папа Римський (ККП, канони 331–335). Дорадчими органами при Папі Римському є колегія кардиналів і синод єпископів (ККП, канони 342–348). Адміністративний апарат, який допомагає Папі Римському здійснювати його служіння, носить назву Римська курія (це перша вища інстанція влади), до складу якої входять Державний секретаріат, конгрегації римські, суди та інші установи. Другою вищою інстанцією влади у Католицькій Церкві є Колегія єпископів, які здійснюють своє служіння під керівництвом Папи Римського (ККП, канон 339)⁶. Єпископська колегіальність у керівництві Церквою проявляється у зібраннях єпископів того чи іншого регіону (єпископських синодах) і вселенських соборах, які представляють всю Католицьку Церкву.

Католицька Церква має пірамідальну структуру і складається з окремих Церков, які становлять собою дієцезії та єпархії або прирівняні до них територіальні прелатури, територіальні абатства, апостольські вікаріати, апостольські префектури, апостольські адміністрації, військові ординаріати, а у Східних Католицьких Церквах – також екзархати. На чолі окремої Церкви стоїть єпархіальний єпископ або, відповідно, апостольський вікарій, апостольський префект, апостольський адміністратор і т.д. У великих і густонаселених єпархіях єпархіальному єпископу можуть надавати допомогу єпископи-коад'ютори та єпископи-помічники.

Кожна дієцезія чи єпархія налічує певну кількість парафій, що є базовими структурними одиницями Католицької Церкви. За діяльністю парафій відповідають парохі, які перебувають у єдності зі своїми дієцезіальними єпископами. Дієцезіальні єпископи тісно пов'язані зі Святішим Отцем, Єпископом Риму. Святіший Отець очолює Церкву і є гарантом єдності Католицької Церкви.

Існують ще й інші форми церковної організації. Декілька дієцезій (єпархій) однієї області можуть скласти митрополію (церковну провінцію); на чолі неї стоїть єпископ, який має ранг митрополита (ККП, канони 431–432). У деяких країнах (Італія, Бразилія, США та інші) митрополії об'єднуються в церковні регіони (ККП, канон 433)⁷. У більшості держав католицький єпископат утворює Конференцію єпископів, яка наділена правом вирішення багатьох питань, що стосуються Католицької Церкви у відповідній країні. Єпископи ж східних обрядів звичайно об'єднуються в Синод єпископів даної країни. На континентальному рівні існують Континентальні єпископські конференції. Деякими найважливішими дієцезіями керують архієпископи або кардинали.

Католицька Церква має різні обряди. У західній традиції переважає латинський обряд і більшість католиків всього світу належать саме до цього обряду. Окрім того, до Католицької Церкви входять Східні Католицькі Церкви, які мають статус Церков *sui iuris*. Вони належать до однієї з п'яти обрядових традицій: олександрійської, антиохійської, візантійської, халдейської та вірменської. Українська Греко-Католицька

Церква, як одна з таких Церков, належить, наприклад, до найчисленнішої візантійської (константинопольської) обрядової традиції. Усі Східні Католицькі Церкви мають особливе канонічне право, власну ієрархічну структуру на чолі з патріархом або верховним архієпископом, але при цьому знаходяться у спілкуванні з Папою Римським і організаційно йому підпорядковані⁸.

II Ватиканський Собор (1962–1965 рр.) вперше сформулював систематичне віровчення про Церкву як «народ Божий», тобто товариство віруючих у Христі, незалежно від їхньої національної, культурної та іншої належності, тому Церква не пов'язана з певним народом, а створюється на основі належності окремих осіб до церковного товариства. Отже, розповсюджена по всьому світові Католицька Церква становить собою єдиний інтернаціональний організм, який об'єднує громадян різних держав. У такому разі прийнято говорити про Католицьку Церкву в однині, визнаючи її як віросповідання⁹. Організаційна єдність Католицької Церкви відноситься лише до релігійних питань: одним з принципів католицької моралі є лояльність та повага до державної влади у своїй країні, дотримання її законів, якщо вони не суперечать моральним нормам, турбота про добробут і розвиток свого народу та своєї країни.

Згаданий вище персональний принцип побудови Церкви в організаційно-адміністративному відношенні потребує застосування і територіального критерію. Цей критерій дає змогу визначити межі влади в окремих «частинах народу Божого». Тому повноваження більшості служб Церкви визначаються саме за територіальним принципом, а, отже, і основна форма існування Церкви визначається як «окрема Церква» (*Ecclesia particularis*)¹⁰ або «помісна Церква» (*Ecclesia localis*)¹¹. Хоча в документах II Ватиканського Собору вживаються обидва ці терміни, Кодекс канонічного права віддає перевагу єдиній термінології: «окрема Церква» (*Ecclesia particularis*).

Церковне спілкування частини народу Божого становить собою окрему Церкву, створену за образом Вселенської Церкви, оскільки в ній у наявності всі істотні елементи природи Церкви і, крім того, деякі більш специфічні складові – як, наприклад, обряд, територія, особливі органи управління. Тільки так – в окремих Церквах і з окремих Церков – складається єдина і тільки одна Вселенська Церква. Тому, зважаючи на критерій «окремих Церков», ми маємо право говорити про існування Католицьких Церков у множині¹².

Католицька Церква становить собою органічну єдність всіх окремих (помісних, національних) католицьких церков, що діють в державах. Теза про її єдність є однією з базових у католицькій доктрині і обґрунтована тим, що незважаючи на розпад Римської імперії та формування самостійних держав, Католицька Церква не може бути ідентифікована лише з однією з них. Зв'язок же Католицької Церкви з Римом обумовлений виключно місцем знаходження її центрального інституту – Святого Престолу – та історичним значенням Риму як місця поховання апостолів Петра і Павла, що є наріжним каменем у вченні про верховенство Римського Понтифіка. Окремі (національні) Католицькі Церкви є повністю католицькими через спілкування з однією з них – Церквою Риму (Катехизм Католицької Церкви 834)¹³ і залишаючись невід'ємними частинами єдиної Католицької Церкви вони, водночас, як юридичні особи, перебувають під юрисдикцією тієї держави, в якій вони функціонують.

Церква може розглядатися: 1) як духовна спільнота віруючих (так звана «невидима Церква»); 2) як самоврядний соціальний інститут, керований формально визначеними та впорядкованими структурами. У другому значенні Католицька Церква виступає як універсальний транскордонний організм, який має у канонічному праві назву «*societas iuridice perfecta*» (юридично досконале суспільство). Концепція «*societas iuridice perfecta*» є надзвичайно важливою для розуміння погляду на Церкву в канонічному праві і складає основу сучасної західної еkleзіології. Водночас «*societas perfecta*» є не стільки теологічною, скільки юридичною доктриною, створеною католицькими юристами ще у XIX ст. для обґрунтування тези про правосуб'єктність самої Католицької Церкви.

Історично поняття «*societas perfecta*» вперше було застосовано ще Папою Гелазієм I (492–496 рр.), який застерігав візантійського імператора від надмірного втручання у справи Церкви, відштовхуючись від ідеї щодо її самостійної та завершеної правової природи. Досвідчений політик і організатор, який користувався великим авторитетом, Геласій I обґрунтовував у своїх творах і відстоював на практиці примат Єпископа Риму, а на Римському Соборі 495 р. його першим серед Пап вітали як «намісника Христа» (*vicarius Christi*)¹⁴. Однак, як правова доктрина, концепція «*societas perfecta*» була сформульована у XIX ст. відомим єзуїтом, фахівцем у галузі канонічного права К. Тарквінієм, який охарактеризував досконале суспільство як «суспільство, яке завершене в собі і має всі засоби для досягнення своїх цілей»¹⁵.

Офіційно термін «*societas perfecta*» вперше був використаний Папою Левом XIII (1878–1903 рр.) в енцикліці «*Immortale Dei*» від 1 листопада 1885 р., в якій наголошувалося, що за своєю природою Церква є суспільством, не менш досконалим, ніж держава, однак має не матеріальну, а релігійну ціль. Понтифік відзначав, що це суспільство схоже на світське, однак за своєю природою воно є наднаціональним в силу духовного характеру своїх цілей. Доктрина «*societas perfecta*» знайшла своє відображення також і в деяких конкордатах, де за Католицькою Церквою визнається характер досконалого суспільства, якому гарантується вільне здійснення його духовної місії та юрисдикції. У такій якості у рамках держави і на міжнародній арені Церква має власні структури управління та судочинства, а також правову систему¹⁶.

Таким чином, римське канонічне право розглядає Церкву як незалежну юридичну особу, яка має нормативний порядок, аналогічний державному, але відмінний від нього, незважаючи на те, що структурні елементи Церкви, онтологічні та теологічні, цілком відповідають якостям незалежності та суверенітету. Католицька доктрина, визначаючи правовий статус Церкви, удається до методу аналогії, розглядаючи

Церкву як дієздатну юридичну особу змішаної природи, яка поєднує елементи корпорації (наявність спільноти віруючих) і фонду (переслідування цілей, встановлених божественним засновником Церкви – Христом). У даному випадку мова йде як про публічно-правову, так і про приватноправову правосуб'єктність. При цьому правосуб'єктність Церкви реалізується за допомогою її законного органу представництва – Апостольського (Святого) Престолу.

У контексті участі в міжнародних відносинах Церква у католицькій доктрині становить собою суб'єкт міжнародного права особливої природи, який у силу своїх цілей і засобів їх досягнення, структури та соціальної природи відрізняється від держави, що, однак, не применшує її міжнародно-правового статусу. Прикладом подібного підходу є твердження, яке інколи зустрічається у католицькій юриспруденції, що фактичною стороною конкордатів є Католицька Церква, а не Святий Престол, який лише формально її представляє¹⁷. При цьому, логіка суджень зводиться до того, що Апостольський Престол як частина Католицької Церкви не може виступати у відриві від неї і володіти більшими, ніж вона, правами.

Погоджуючись частково з подібними твердженнями, слід водночас зауважити, що загальний висновок католицьких правознавців про те, що Католицька Церква є суб'єктом міжнародного права, хоча й особливої природи, не відповідає фактичному стану речей і суперечить сучасному міжнародному праву з огляду на такі обставини. По-перше, хоча внутрішній порядок Католицької Церкви є первинним по відношенню до правопорядку Святого Престолу, однак у цьому сенсі Церква виступає своєрідним базисом, ідеологічною основою діяльності Святого Престолу, а не рівний йому за міжнародним статусом суб'єкт. По-друге, той факт, що Святий Престол як суверенний правовий порядок володіє якістю міжнародної правосуб'єктності, автоматично не означає визнання аналогічного статусу в цілому за Католицькою Церквою, яку він представляє. У протилежному випадку, це суперечило б як міжнародній дипломатичній практиці, так і підходам, що склалися у міжнародному праві у питанні стосовно природи міжнародної правосуб'єктності. Адже відомо, що володіння міжнародною правосуб'єктністю обумовлено дією положень міжнародного права, а не будь-яких інших норм. По-третє, лише держави як основні суб'єкти міжнародного права фактично визначають коло інших учасників міжнародних відносин, які мають право на міжнародну правотворчість. У цьому смислі практика встановлення та підтримання дипломатичних відносин, укладення конкордатів, участь у роботі міжнародних організацій і конференцій та у мирному вирішенні міжнародних спорів свідчать про визнання статусу суб'єкта міжнародного права виключно за Святим Престолом, специфіка якого, як суверенного утворення, обумовила визнання за ним самостійного міжнародно-правового статусу.

До цього варто також додати, що практично всі установи Католицької Церкви, за винятком її керівних органів, знаходяться в юрисдикції суверенних держав, національне право яких має справу з окремою (помісною) Католицькою Церквою, яка виступає як юридична особа і суб'єкт внутрішнього права (приватного або публічного) поряд з іншими організаціями. Окрім того, поряд із загальними нормами цивільного або публічного права діяльність релігійних організацій у багатьох країнах регламентується і нормами спеціальних нормативно-правових актів.

У канонічній доктрині Католицька Церква та Святий Престол часто називаються наднаціональними, а не міжнародними інститутами, оскільки здійснюючи вселенську духовну місію вони за своєю природою не пов'язані з будь-яким конкретним народом або державою. Церква у цьому сенсі є первинним правовим порядком, наділеним властивостями автономії та органічної єдності: Церква є суверенним юридичним порядком, зовні незалежним від будь-якої держави¹⁸. У взаємовідносинах з іншими учасниками міжнародних відносин Католицьку Церкву персоніфікує особливий суб'єкт міжнародного права – Святий Престол, який також не є державою. Таким чином, природа і характер взаємодії цих двох суб'єктів – Католицької Церкви (як цілого) та Святого Престолу (як частини) такі, що будь-яке право, що визнається за Святим Престолом, одночасно визнається і за Католицькою Церквою. У цьому сенсі розділити Католицьку Церкву та Святий Престол неможливо, оскільки це суперечить природі цих двох інститутів, які пов'язані один з одним. Саме тому всі юридичні акти Святого Престолу одночасно розглядаються як акти Католицької Церкви.

Під терміном «Святий Престол» (Sancta Sedes) або «Апостольський Престол» (Sedes Apostolica) згідно з канонами 361 Кодексу канонічного права¹⁹ розуміється не лише єпископська кафедра Римського Папи, тобто Римський Понтифік, а також і Державний (Папський) секретаріат та інші установи (конгрегації, суди тощо) Римської курії, якщо з самої суті справи або з контексту не впливає інше. Святий Престол як суб'єкт міжнародного права являється носієм духовного та світського суверенітетів і відповідно до Латеранських угод 1929 р. одночасно є верховним органом всієї Католицької Церкви та сувереном Держави Міста Ватикан.

Отже, підсумовуючи викладене вище, можна ствердно сказати, що Католицька Церква як соціальний інститут і особливий правовий порядок не є суб'єктом міжнародного права і становить лише ідеологічний базис для діяльності загальновизнаного суб'єкта міжнародного права – Святого Престолу, який представляє Католицьку Церкву на міжнародній арені.

¹ Кодекс канонического права / [пер. с латинского А. Н. Ковалея]. – М. : Ин-т философии, теологии и истории св. Фомы, 2007. – 624 с. – С. 78.

² Католическая энциклопедия : в 4 т. / [под ред. о. Григория Цёрох OFM Conv]. – М. : Изд-во Францисканцев, 2001–2010. – Т. 2. – 2005. – 1818 с. – С. 910.

- ³ Святе Письмо Старого та Нового Завіту. – Рим : Вид-во Отців Василян «Місіонер», 2007. – 1472 с.
- ⁴ Догматическая Конституція о Церкви (*Lumen Gentium*) // Документи II Ватиканского Собора. – Paoline, 2004. – 73–155 с. – С. 87–89.
- ⁵ Святе Письмо Старого та Нового Завіту. – Рим : Вид-во Отців Василян «Місіонер», 2007. – 1472 с.
- ⁶ Кодекс канонического права / [пер. с латинского А. Н. Коваля]. – М. : Ин-т философии, теологии и истории св. Фомы, 2007. – 624 с.
- ⁷ Там само. – С. 196.
- ⁸ *Annuario Pontificio*, Libreria Editrice Vaticana, Citta del Vaticano, 2003, с. 1059.
- ⁹ Доброер О. Католицька Церква в Україні. 2001-й рік. Статистика, аналізи, коментарі / О. Доброер. – К. : Кайрос, 2001. – 260 с. – С. 11.
- ¹⁰ Догматическая Конституція о Церкви (*Lumen Gentium*) // Документи II Ватиканского Собора. – Paoline, 2004. – 73–155 с. – С. 100–102.
- ¹¹ Декрет об екуменизме (*Unitatis redintegratio*) // Документи II Ватиканского Собора. – Paoline, 2004. – 170–191 с. – С. 183–184.
- ¹² Доброер О. Вказана праця. – С. 12.
- ¹³ Катехизм Католицької Церкви. – Л. : Місіонер, 2002. – 772 с.
- ¹⁴ *Задворный В. Л.* История Римских Пап : в 2 т. / Задворный В. Л. – М. : Колледж католической теологии имени св. Фомы Актинского, 1995–1997. – Т. 2. – 1997. – 343 с. – С. 20–55.
- ¹⁵ *Cardinale Hyginus Eugene.* The Holy See and the International Order. Collin Smythe «Gerrards Cross», England, 1976. – 375 p. – P. 79.
- ¹⁶ *Wynen Arthur.* Rechts- und insbesondere die Vermögensfähigkeit des Apostolischen Stuhles nach internationalem Recht. Freiburg im Breisgau: Herder and Co. G.m.b. H. Verlagsbuchhandlung, 1920. – 357 s. – S. 31.
- ¹⁷ *Nuovo Dizionario di Diritto Canonico.* A cura di C.C. Salvador, V. de Paolis, G. Ghirlanda. – San Paolo: Edizioni San Paolo s.r.l., 1993. – 340 p. – P. 240.
- ¹⁸ *Okolo Jude M. T.* The Holy See: a Moral Person. The juridical nature of the Holy See in the light of the present Code of Canon Law. – Romae, 1990. – 422 p. – P. 122.
- ¹⁹ Кодекс канонического права / [пер. с латинского А. Н. Коваля]. – М. : Ин-т философии, теологии и истории св. Фомы, 2007. – 624 с.

Резюме

Отрош М. І. До питання щодо статусу Католицької Церкви в міжнародному праві.

У статті досліджено статус Католицької Церкви у міжнародному праві. Римське канонічне право і католицька доктрина розглядають Католицьку Церкву як незалежну юридичну особу, що відповідає якостям незалежності та суверенітету, і бере участь у міжнародних відносинах як суб'єкт міжнародного права особливої природи. У результаті дослідження доведено, що Католицька Церква як соціальний інститут і особливий правовий порядок не є суб'єктом міжнародного права і становить лише ідеологічний базис для діяльності загальновизнаного суб'єкта міжнародного права – Святого Престолу, який представляє Католицьку Церкву на міжнародній арені.

Ключові слова: Католицька Церква, Святий Престол, суб'єкт міжнародного права, правовий статус Католицької Церкви у міжнародному праві, правовий статус Католицької Церкви у внутрішньодержавному праві.

Резюме

Отрош М. И. К вопросу о статусе Католической Церкви в международном праве.

В статье исследован статус Католической Церкви в международном праве. Римское каноническое право и католическая доктрина рассматривают Католическую Церковь как независимое юридическое лицо, которое отвечает качествам независимости и суверенитета, и принимает участие в международных отношениях как субъект международного права особой природы. В результате исследования показано, что Католическая Церковь как социальный институт и особый правовой порядок не является субъектом международного права и представляет собой лишь идеологический базис для деятельности общепризнанного субъекта международного права – Святого Престола, который представляет Католическую Церковь на международной арене.

Ключевые слова: Католическая Церковь, Святой Престол, субъект международного права, правовой статус Католической Церкви в международном праве, правовой статус Католической Церкви во внутрисударственном праве.

Summary

Otrosh M. On the issue of the status of the Catholic Church in international law.

The article explores the status of the Catholic Church in international law. Roman Catholic canon law and the doctrine regards the Catholic Church as an independent legal entity which corresponds to the qualities of independence and sovereignty, and participates in international relations as a subject of international law of special nature. The study proved that the Catholic Church as a social institution and a special legal order is not a subject of international law and is only an ideological basis for the activities of a recognized subject of international law – the Holy See, which represents the Catholic Church in the international arena.

Key words: Catholic Church, the Holy See, the subject of international law, the legal status of the Catholic Church in international law, the legal status of the Catholic Church in internal law.

О. О. ХАРЧУК, К. О. ОЗЕРОВА

Олександр Олександрович Харчук, кандидат юридичних наук, доцент Київського університету права НАН України

Катерина Олександрівна Озерова, студентка IV курсу Київського університету права НАН України

ЕКОНОМІЧНІ САНКЦІЇ ЯК ЗАСІБ ВІДНОВЛЕННЯ МІЖНАРОДНОЇ ЗАКОННОСТІ

Останні події в Україні ставлять під загрозу сучасну систему міжнародного права. Неспровокована збройна агресія Росії проти України, незаконна окупація та анексія Автономної Республіки Крим і м. Севастополя, організація й підтримка збройного сепаратизму і тероризму на території України – всі ці дії являють собою спрямовані проти України акти агресії, що кваліфікуються міжнародним правом як тяжкий злочин проти миру та безпеки і порушують його загально визнані принципи й норми.

Відтак, важливе місце у механізмі протидії агресорові посідають економічні засоби впливу на протиправні дії Російської Федерації, що мають реалізовуватися узгоджено з іншими заходами військового, політичного, дипломатичного характеру, не лише на національно-правовому, а й на міжнародно-правовому рівнях.

Питання запровадження економічних санкцій як засобу відновлення міжнародної законності досліджувалося в працях В. Г. Буткевича, В. А. Василенка, Д. Б. Левіна, Г. І. Тункіна, Л. А. Моджоряна, Т. М. Нешатаєвої, П. М. Куріс, О. О. Шибаєвої, Ю. М. Колосова, В. А. Мазова, І. І. Лукашука, П. Маланчука, Г. Кельзена, Дж. Кунца, Р. Хігінса, Д. Шеффера, Р. Хілла, Б. Уркварта, Нгуен Куок Діня та ін.

Мета статті полягає у дослідженні проблеми дієвості та ефективності запровадження економічних санкцій проти Російської Федерації як агресора.

Дії Російської Федерації проти України мають свої особливості, але з погляду міжнародного права їх слід кваліфікувати як збройну агресію, оскільки наша держава зазнала нападу підрозділів збройних сил Російської Федерації та контрольованих нею найманців, що діяли як приховано, так і відкрито. Заходи, до яких вдавалася влада Російської Федерації для маскування початку збройного нападу на територію України, різні (зокрема залучення спецназу та особового складу підрозділів і військової техніки регулярних та іррегулярних збройних сил РФ без розпізнавальних знаків; фінансування й озброєння найманців; використання механізмів пропагандистської війни тощо) і свідчать про його моральну ущербність, а не про відсутність факту агресії, і є обставиною, яка обтяжує вину Російської Федерації як держави-агресора¹.

З погляду міжнародного права відбулося порушення Договору про дружбу і співробітництво між Російською Федерацією і Україною 1997 р., Декларації про принципи міжнародного права 1970 р., Гельсінського Заключного акта НБСЄ 1975 р. і, зрештою, Статуту ООН 1945 року.

Загальноправовим підґрунтям міжнародно-правової відповідальності Російської Федерації за збройну агресію проти України є п. 4 ст. 2 Статуту Організації Об'єднаних Націй, відповідно до якого «всі члени ООН утримуються у своїх міжнародних відносинах від погрози силою або її застосування як проти територіальної недоторканності або політичної незалежності будь-якої держави, так і якимось іншим чином, несумісним із цілями Об'єднаних Націй»².

У Декларації про принципи міжнародного права, ухваленій 24 жовтня 1970 р. Резолюцією Генеральної Асамблеї ООН 2625 (XXV) на підтвердження п. 4 ст. 2 Статуту ООН, закріплено: «Агресивна війна є злочином проти миру і спричиняє відповідальність за міжнародним правом»³.

Міжнародне право має достатній арсенал юридичних понять для кваліфікації таких дій. Насамперед варто згадати Резолюцію 3314 (XXIX) Генеральної Асамблеї ООН «Визначення агресії» (14 грудня 1974 р.), яка у ст. 2 встановлює: «Застосування збройної сили державою першою на порушення Статуту ООН є *prima facie* свідченням акту агресії...»⁴. Стаття 3 Резолюції підкреслює, що актом агресії кваліфікуватиметься: «будь-яка воєнна окупація, хоч би який тимчасовий характер вона мала, що є результатом вторгнення чи нападу, або будь-яка анексія території іншої держави чи її частини із застосуванням сили» (п. «а»); «бомбардування збройними силами держави території іншої держави чи застосування будь-якої зброї державою проти території іншої держави» (п. «б»); «засилання державою або від імені держави збройних банд, груп, іррегулярних частин або найманців, які здійснюють акти застосування збройної сили проти іншої держави...» (п. «г»)⁵.

Отже, відповідно до положень Резолюції 3314 (XXIX) протиправні дії щодо України з боку Російської Федерації підпадають під ознаки, визначені пунктами «а», «б», та «г» ст. 3 і мають кваліфікуватися як акти